

УДК 338.43

<https://doi.org/10.31713/ve4202321>

JEL: O13, Q10, Q13

Олійник О. О. [1; ORCID ID: 0000-0002-3941-2286],

к.е.н., доцент,

Малашинська Ю. В. [1; ORCID ID: 0009-0008-6708-9544],

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

В науковій статті досліджено тенденції розвитку сільського господарства в Україні. Проаналізовано динаміку обсягу реалізованої продукції суб'єктами господарювання виду економічної діяльності А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство». Обґрунтовано, що в структурі рослинництва найбільшу частку займають зернові та зернобобові культури. Визначено, що на 1 січня 2023 року кількість сільськогосподарських тварин в загальній сукупності становила 8377,3 тисяч голів.

Ключові слова: сільське господарство; суб'єкти господарювання; рослинництво; тваринництво; зернові культури; птиця; велика рогата худоба.

Постановка проблеми. Умови функціонування економіки України та всіх її суб'єктів безсумнівно зазнали значних трансформацій з 24 лютого 2022 року. Усі без винятку види економічної діяльності відчували суттєві зміни. Однією з основних галузей, яка постраждала від прямого впливу війни, є сільське господарство. Однак, незважаючи на значні руйнування інфраструктури, мінуння полів, зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції, експерти відзначають, що цей сектор залишається ключовим для економіки України [1; 2]. Навіть при всіх викликах і перешкодах сільське господарство продовжує виконувати стратегічну роль у забезпеченні України та інших країн світу продуктами харчування. Незважаючи на труднощі, викликані війною, саме сільське господарство має потенціал допомогти Україні зберегти свою позицію світового лідера у цьому виді економічної діяльності. Адже наразі Україна перебуває на шляху євроінтеграції, що позитивно змінює підходи та інструменти, обрані державною владою для національного економічного розвитку. Сільськогосподарська діяльність, яка є більш орієнтованою на міжнародний ринок, є перевагою для України, оскільки це впливає на нашу

конкурентоспроможність серед інших держав світу [3]. Шляхом розумного використання технологій, розвитку інновацій, а також підтримку уряду та неурядових установ, сільське господарство може стати фундаментом для повоєнного відновлення економіки та зміцнення незалежності України в умовах геополітичних викликів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика розвитку сільського господарства є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Р. Бірнер (R. Birner), В. Бондаренко, В. Головачко, Д. Кіршке (D. Kirschke), Ю. Лупенко, Г. Морозова, В. Нелеп, Н. Пудлик, А. Ситнік, М. Сотт (M. Sott), О. Ходаківська, О. Хоменко, А. Шевченко, О. Шпикуляк, В. Юр'єв та багато інших науковців вивчають та аналізують стан, тенденції та перспективи розвитку сільського господарства. Водночас, в умовах повномасштабної війни в Україні, діяльність суб'єктів господарювання в сфері сільського господарства зазнає суттєвих змін, перебуває під впливом внутрішніх та зовнішніх ризиків. Відтак дослідження тенденцій розвитку сільського господарства в Україні в умовах системних викликів є актуальним науковим завданням.

Метою роботи є дослідження тенденцій розвитку сільського господарства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи динаміку обсягу реалізованої продукції суб'єктами господарювання виду економічної діяльності А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство», варто відмітити поступове збільшення обсягу з 2010 року до 2022 року (рис. 1).

Темп приросту в 2022 році відносно 2010 року становив 210%. Однак в умовах повномасштабної війни в Україні обсяг реалізованої продукції суб'єктами господарювання цього виду економічної діяльності зменшився на -3754195791,80 тис. грн, або на 24,6%. Це ще один негативний наслідок воєнних дій на території України, який доповнює прямі та непрямі збитки галузі сільського господарства. Так, у вересні 2022 року вони сягнули 127 млрд дол. США та постійно зростають. Лише за перший рік війни внаслідок бойових дій знищено понад 84 тисячі одиниць техніки та обладнання агропромислових підприємств. Окрім того, продовжується знищення та розкрадання вже виробленої сільськогосподарської продукції [4].

Рис. 1. Динаміка реалізованої продукції суб'єктами господарювання в Україні та суб'єктами господарювання виду економічної діяльності А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство»
Джерело: складено авторами за даними [5].

З 2010 по 2015 рік частка реалізованої продукції суб'єктами господарювання виду економічної діяльності А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» постійно зростала, досягнувши найвищого значення 6,51% у 2015 році. З 2016 року простежується поступове зменшення частки з стрімким зростанням до 6,2% в 2021 році.

В структурі сільського господарства України можна виділити два основні напрями господарювання:

- рослинництво, яке орієнтоване на вирощування пшениці, кукурудзи, ячменю, картоплі, насіння культур олійних та інших круп;
- тваринництво, що традиційно характеризується поголів'ям птиці та худоби.

В структурі рослинництва найбільшу частку займають зернові та зернобобові культури (таблиця). Можемо пов'язати дані результати з тим, що зернові та зернобобові культури складають одну з найбільших часток експорту, а наша країна посідала до повномасштабної війни четверте місце за експортом зерна у світі [6].

Обсяг виробництва (валовий збір) сільськогосподарських культур в Україні в 2010–2022 роках

Роки	Обсяг виробництва (валовий збір) сільськогосподарських культур, тис. т					
	культури зернові та зернобобові	буряк цукровий фабричний	соняшник	картопля	культури овочеві	культури плодові та ягідні
2010	39271	13749	6772	18705	8122	1747
2011	56747	18740	8671	24248	9833	1896
2012	46216	18439	8387	23250	10017	2009
2013	63051	10789	11051	22259	9873	2295
2014	63859	15734	10134	23693	9638	1999
2015	60126	10331	11181	20839	9214	2153
2016	66088	14011	13627	21750	9415	2007
2017	61917	14882	12236	22208	9286	2048
2018	70057	13968	14165	22504	9440	2571
2019	75143	10205	15254	20269	9688	2119
2020	64933	9150	13110	20838	9653	2024
2021	86010	10854	16392	21356	9935	2235
2022	53864	9942	11329	20900	7512	1995
Мінімальне значення	39271	9150	6772	18705	7512	1747
Максимальне значення	86010	18740	16392	24248	10017	2571
Середнє значення	62098,6	13138,0	11716,1	21755,3	9355,9	2084,5
Абсолютне відхилення 2022/2021, тис. т	-32146	-912	-5063	-456	-2423	-240
Темп приросту 2022/2021, %	-37,37	-8,40	-30,89	-2,14	-24,39	-10,74
Абсолютне відхилення 2022/2010, тис. т	14593	-3807	4557	2195	-610	248
Темп приросту 2022/2010, %	37,16	-27,69	67,29	11,73	-7,51	14,20

Джерело: розраховано авторами за [7].

Динаміка показників в 2022 році відносно 2010 року більшості сільськогосподарських культур є позитивною. Найбільший темп приросту характерний для соняшника – 67,29%. Варто зауважити, що Україна є одним з лідерів із вирощування цієї культури у світі. Валовий збір зернобобових та зернових культур зріс на 37,16% у досліджуваному періоді, що також зумовлено високими показниками експорту та наявністю придатних для вирощування земель. Від'ємне значення темпу приросту характерне для обсягу виробництва цукрового буряка та овочевих культур.

Водночас з початком повномасштабної російської воєнної агресії на території України темп приросту валового збору усіх аналізованих сільськогосподарських культур в 2022 році відносно 2021 року є негативним, що підтверджує суттєві прямі та непрямі збитки для галузі внаслідок втрати території, великою кількістю непридатних земель для використання, проблемами з експортом тощо.

Аналізуючи тенденції розвитку та структуру тваринництва України варто відмітити, що на 1 січня 2023 року кількість сільськогосподарських тварин в загальній сукупності становила 8377,3 тисяч голів. При цьому найбільшу частку займає птиця – 180500 тисяч голів, на другому місці свині – 4948,3 тисяч голів. Велика рогата худоба замикає чільну трійку лідерів зі значенням 2307,1 тисяч голів [8].

Порівняльний аналіз свідчить, що галузь рослинництва є більш популярна, що взаємозалежно з постійно високим попитом на сільськогосподарську продукцію. Водночас тваринництво передбачає значні витрати на утримання тварин за відповідними нормами, яких знано більше, чим у рослинництві. Варто зауважити, що наразі багато суб'єктів господарювання поєднують ці два види діяльності, що розширює можливості стійкого розвитку, зростання дохідності та рентабельності діяльності.

З-поміж іншого, саме суб'єкти господарювання, які здійснюють свою діяльність на ринку сільськогосподарської продукції, є одними з основних місць працевлаштування мешканців сільської місцевості. Однак, порівняно з 738566 найманих працівників у виді економічної діяльності А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» у 2010 році, їхня кількість зменшилася до 448393 осіб у 2022 році, тобто майже на 40% (рис. 2). Ця тенденція частково зумовлена модернізацією сільськогосподарської техніки та обладнання, використанням комп'ютерів та сучасних технологій, які не потребують великої кількості працівників для виконання професійних завдань. З іншого боку, така ситуація може бути

обумовлена міграцією сільського населення у міські населені пункти.

Рис. 2. Динаміка кількості найманих працівників у суб'єктах господарювання в Україні та за видом економічної діяльності А «Сільське, лісове та рибне господарство»

Джерело: складено авторами за даними [9].

Варто зазначити, що продуктивність праці в сільському господарстві продовжує підвищуватися завдяки використанню сучасних досягнень науки і техніки, розвитку машин і технологій. Отже, ми можемо зробити висновок про підвищення ефективності використання трудового потенціалу в сфері сільського господарства України.

Висновки. Таким чином, сільське господарство було і залишається одним з найбільш важливих видів економічної діяльності, оскільки відіграє ключову роль у забезпеченні населення продуктами харчування та є основою для виробництва сировини, необхідної для промисловості. Розвиток аграрного сектору є важливою складовою продовольчої безпеки країни. Україна, завдяки сприятливим умовам, має потенціал для вдосконалення сільського господарства, що може призвести до виробництва високоякісної та

екологічно чистої сільськогосподарської продукції. Це, в свою чергу, сприятиме внутрішньому споживанню та збільшенню експорту сільськогосподарської продукції на світовий ринок.

1. Томчук В., Капула І. Вплив особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств на формування обліково-аналітичної інформації. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-25> (дата звернення: 10.11.2023). 2. Шевченко А. А., Петренко О. П., Бірагова О. В. Виробничий потенціал аграрних підприємств в умовах невизначеності. *Modern Economics*. 2023. № 41(2023). С. 156–162. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-22](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-22). 3. Lupenko Yu., Khodakivska O., Nechyporenko O., Shpykuliak O. The state and trends of agricultural development in the structure of the national economy of Ukraine. *Scientific Horizons*. 2022. № 25 (6). P. 121–128. 4. Дідур С., Труніна І., Білик М. Трансформаційні процеси агропромислових підприємств в умовах війни та у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-5> (дата звернення: 10.11.2023). 5. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2010–2022 роках. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.11.2023). 6. Сільське господарство в Україні. DLF Attorneys-at-law. URL: <https://dlf.ua/ua/silске-gospodarstvo-v-ukrayini/#1> (дата звернення: 10.11.2023). 7. Рослинництво України 2022. Статистичний збірник. *Державна служба статистики України*. 2023. 183 с. URL: https://csrv2.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/zb_rosl_2022.pdf. (дата звернення: 10.11.2023). 8. Тваринництво (1990–2022). *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 10.11.2023). 9. Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2010–2022 роках. *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.11.2023).

REFERENCES:

1. Tomchuk V., Kapula I. Vplyv osoblyvostei diialnosti silskohospodarskykh pidprijemstv na formuvannya oblikovo-analitychnoi informatsii. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2023. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-25> (data zvernennia: 10.11.2023). 2. Shevchenko A. A., Petrenko O. P., Birahova O. V. Vyrobnychyi potentsial ahrarnykh pidprijemstv v umovakh nevyznachenosti. *Modern Economics*. 2023. № 41(2023). S. 156–162. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-22](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-22). 3. Lupenko Yu., Khodakivska O., Nechyporenko O., Shpykuliak O. The state and trends of agricultural development in the structure of the national economy of Ukraine. *Scientific Horizons*. 2022. № 25 (6). P. 121–128. 4. Didur S., Trunina I., Bilyk M. Transformatsiini protsesy ahropromyslovykh pidprijemstv v umovakh viiny ta u pisliavoiennyi period. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2023. № 53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-5> (data zvernennia: 10.11.2023). 5. Obsiah realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) subiektiv hospodariuvannya za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2010–2022 rokakh. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 10.11.2023). 6. Silske gospodarstvo v Ukraini. DLF Attorneys-at-law. URL: <https://dlf.ua/ua/silске-gospodarstvo-v-ukrayini/#1> (data zvernennia: 10.11.2023). 7. Roslynyntstvo Ukrainy 2022. Statystychnyi zbirnyk. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. 2023. 183 s. URL:

https://csrv2.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/zb_rosL_2022.pdf. (data zvernennia: 10.11.2023). **8.** Tvarynnytstvo (1990–2022). *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (data zvernennia: 10.11.2023). **9.** Kil'kist naimanykh pratsivnykiv u subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2010–2022 rokakh. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 10.11.2023).

Oliinyk O. O. [1; ORCID ID: 0000-0002-3941-2286],
Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,
Malashynska Yu. V. [1; ORCID ID: 0009-0008-6708-9544],
Senior Student

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

DEVELOPMENT TRENDS OF AGRICULTURE IN UKRAINE

The scientific article examines trends in the development of agriculture in Ukraine. The dynamics of the volume of products sold by business entities of the type of economic activity A «Agriculture, forestry and fisheries» were analyzed. As a result of the analysis, a gradual increase in volume from 2010 to 2022 was determined. However, in the conditions of a full-scale war in Ukraine, the volume of products sold by business entities of this type of economic activity decreased by -3754195791.80 thousand UAH or by 24.6%. From 2010 to 2015, the share of products sold by business entities of the type of economic activity A «Agriculture, forestry and fisheries» constantly increased, reaching the highest value of 6.51% in 2015. Since 2016, there has been a gradual decrease in the share with a rapid increase to 6.2% in 2021. In the structure of crop production, the largest share is occupied by grain and leguminous crops. Analyzing development trends and the structure of animal husbandry in Ukraine, it was determined that as of January 1, 2023, the total number of farm animals was 8,377.3 thousand heads. At the same time, the largest share is taken by poultry – 180,500 thousand heads, followed by pigs – 4,948.3 thousand heads. Cattle close the top three leaders with a value of 2307.1 thousand heads. The number of employees was analyzed. It was determined that compared to 738,566 employees in the type of economic activity A «Agriculture, forestry and fisheries» in 2010, their number decreased to 448,393 people in 2022, that is, by almost 40%. It was determined that labour productivity in agriculture continues to increase thanks to the use of modern achievements of science and technology, the development of machines and technologies.

Keywords: agriculture; economic entities; plant breeding; animal breeding; grain crops; poultry; cattle.

Отримано: 14 грудня 2023 року
Прорецензовано: 19 грудня 2023 року
Прийнято до друку: 29 грудня 2023 року